

Schiff Júlia
Újrakezdések

„Valami túl, valami innen a nyelven...”

Hetek óta ennek az érzésnek a hatalmában élek. Ingázok veszteségem tudatával két nyelv között. A Mandics György/M. Veress Zsuzsanna házaspárnak a bukaresti Kriterion kiadónál 1979-ben megjelent Bolyai János jegyzeteiből című verseskötetét fordítom németre. A feladat megoldhatatlansága letaglóz. A német nyelv elégtelensége. Az, hogy a végül is elfogadott kifejezés nem egyértelmű, nem fedí a magyar kifejezést, nem felel meg a szerzők posztulátumának: „A szónak ne legyen árnya”. Csepert se vigasztal, hogy Bolyai Jánost egész más kérdések foglalkoztathatták, amikre a fent idézett verssorok vonatkoznak. Én a magam vergődésére vonatkoztatom őket.

Pedig ez a kötet minden versével évtizedek óta bennem él. Azóta, amióta a temesvári Franyó Zoltán irodalmi körben megtudtuk, hogy a frissen megjelent kötet Magyarországon irodalmi díjat nyert el. Az ülés befejeztével már kint az utcán az író-költő házaspár köré gyülekeztünk. Csodáltuk őket. Gulyás Feri tudni szeretne volna, miként alkothat egy házaspár verseskötetét. Hogy lehessen azt elképzelni. Még pedig egy matematikus zseniről. De Gyuriék csak talányosan mosolyogtak. Aztán mi is megkaptuk, már Münchenben, ajánlással a kötetet „János városából, a végekről”. 32 év telt el azóta. De a kötet értéke nem szenvedett csorbát. Talán most eljött annak is az ideje, hogy azok a német végek, „ahova Bolyai János nem juthatott el”, megismerhessék szellemét. Bolyai János hiába reméltte annak idején, hogy a legnagyobb német matematikus, Gauss Frigyes Károly megérti az Appendixben lefektetett eszméit és elismeri szellemi teljesítményeit, de csalatkoznia kellett. Gauss azt válaszolta, hogy ő már 30-35 évvel előbb elgondolta ugyanazt. Ma már tudjuk, hogy Gauss 1832-ben Chr. L. Gerlinghez intézett levelében beismerte, hogy az ő gondolatai 1798-ban korántsem voltak olyan kiforrottak, mint amilyenekkel Bolyai János Appendixjében találkozott. „Ezt a fiatal Bolyait elsőrangú lángésznek tartom” vallotta. De Bolyai további életútja a remélt göttingai matematikák tanulmányozása helyett a bécsi Katonai Akadémiára vezetett.

Bolyai, a lángész büvkörében élek. Mert a életének és művének (a Tannak) motívumait kronológiai, illetve szellemi egységbe szerkesztő baráti házaspár nagyot alkotott. Fordítom a szöveget. Se látok, se hallok. Elsötétített szobában próbálom a kinti hőséget távol tartani magamtól. És pont az év eddig legmelegebb napján át kell rándulnom Ulmba, hogy részt vegyek egy könyvbemutatón. Zehender, a Duna menti országokra

szakosított ulmi Danube-books kiadója hívott meg, hogy megismerjem ősszel megjelenendő könyvem bemutatásának színhelyét, légkörét és hallgatóságát.

Micsoda várépület, micsoda erődítmény az, amiben ma a Donauschwäbisches Museum székel! Egyike az ország öt szövetségi erődítményének és Európa legnagyobb várerődítménye, tudatja a hirdetés. A temesvári várerődítmény tervrajzán Bolyai János hadmérnök is dolgozott. Én már csak romos falrészeket ismerhettem meg belőle. Az év eddig legforróbb napját töltöttem Ulmban. A Dunán egykor lefelé hajózó svábok múzeuma zárva volt, a könyvbemutató kezdetéig leültem a Duna-partra. A szemközti parton csónakház volt, a vízen színes csónakok siklottak. Elgondolkoztam afölött, hogy a körök valamikor bezárulnak. Valamikor az én apai ági őseim is itt szálltak fel az „Ulmer Schachtel”-ra, az ulmi skatulyára, amelyik elvitte őket Magyarországra, a Bánátba, újrakezdeni az életüket.

Újrakezdés. Szerencsés esetben válogathatsz saját felmenőid között és máris benne vagy a történelem folyamában. Anyai ágon, rokonaim közé tartozik Maderspach Károlyné, született Buchwald Franciska, akit Haynau 1849-ben nyilvánosan megvesszőztetett. Az volt bűne, hogy a magyar szabadságharc utolsó, temesvári vesztes ütközete után a bánáti hegyvidéken át menekülő tiszteket és honvédeket élelemmel látta el és bekötözve sebeiket, tovább segítette őket. Nagy családi tragédiát oldott ki ez az esemény. Franciska férje, Maderspach Károly főmérnök, felesége meggyalázásának hírére öngyilkos lett (saját készítésű ágyúval lövette szét saját fejét), a hatalmas családi bánya- és fémfeldolgozó-ipari vállalatot pedig rövidesen el kellett adni. Az osztrákok gáncsoskodása miatt lehetetlenné vált a további működtetés. Két fiatal bányász mérnök feleségeikkel (az egyik nő szintén Buchwald-lány, Franciska húga) és kis gyermekeikkel együtt megkísérelte 1852-ben, az aranyláz idején az újrakezdést a tengeren túl, San Franciscóban. Katzengold (Hamis arany) című, németül megírt regényem a családban megőrzött levelek alapján és a fikció segítségével dolgozza fel a súlyos veszteségekkel járó újrakezdést.

Rokonaim kivándorlók lettek, noha nem az volt eredeti szándékuk. A bánya üzemeltetése után vissza szándékoztak jönni Magyarországra. A Németországba 129 évvel később kitelepült családom és jómagam „Ausiedlerék” vagyunk. Így hívják a Ceausescu-klán diktatórikus Romániájából a demokratikus és liberális Németországba, német elődjek hazájába visszamenekülteket. A 19. század közepén kivándoroltak sorsával nem is lehet összevetni a mi sorsunk alakulását.

De Bolyai János óta ismeretes: aki újra kezdi életét, a „semmiből új, más világot teremt”.